

УДК 323.2 + 351.862.4

Ж.М. ДЕРЕВ'ЯНЧУК

АНАЛІЗ ТРАНСФОРМАЦІЇ РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «БЕЗПЕКА» У СВІТОВІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ

Дерев'ячук Жанна Миколаївна – аспірант 2 року навчання Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України, магістр політології

Проаналізовано різні трактування терміну «безпека», основні історичні тенденції розвитку зазначеного поняття, змістовно розширено згаданий термін та обґрунтовано його важливість у процесі становлення розвитку людства. Авторкою зазначено, що «безпека», як соціально-політичне поняття, є ключовим та стимулюючим фактором розвитку держави.

Ключові слова: безпека, політична безпека, соціальна безпека, національна безпека, державне управління.

Проанализированы основные исторические тенденции развития понятия «безопасность», обоснована важность данного понятия в процессе становления человеческого развития. Автором отмечено, что «безопасность», как социально-политическое понятие, является ключевым и стимулирующим фактором развития государства.

Ключевые слова: безопасность, политическая безопасность, социальная безопасность, национальная безопасность, государственное управление.

In the article author analyzes major historical trends of the concept of 'security', justifies the importance of this concept in the making of human development. Also, the author admits that 'security' as a socio-political concept is a key factor in stimulating development.

Key words: security, political security, social security, national security, public administration.

© Ж.М. Дерев'ячук, 2012

Постановка проблеми. Ключовим терміном у теорії національної безпеки є саме поняття безпеки та його численні варіації: «політична безпека», «соціальна безпека», «суспільна безпека», «державна безпека», «економічна безпека», «міжнародна безпека» і т.п. Всі із зазначених понять відіграють важливу роль у процесі державного управління і державного розвитку в цілому. Саме тому дослідження аспектів поняття «безпека», смислового навантаження, що постійно перебуває в процесі трансформації є важливим та актуальним і дозволяє вільно оперувати іншими поняттями в галузі національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фактично з XIX століття проблеми безпеки, підкріплюючись науковими дослідженнями політологів та соціальних філософів, набувають особливої значущості для країн світового співтовариства. На щастя, ми дедалі чіткіше бачимо тенденцію до усвідомлення актуальності безпеки не лише як фактора стримання зовнішніх загроз (тобто як чинника у військовій сфері), а як цінності та критерії розвитку повноцінного, стабільного життя (це і екологічна безпека, безпека праці, інформаційна безпека тощо). Одним із найважливіших аспектів розвитку держави є базові соціальні чинники, такі як ступінь економічного, культурного, духовного розвитку суспільства, потреби людей, в тому числі матеріальні, безпекові. Тому, варто погодитись, що сучасна політична наука, осмислюючи основні тенденції розвитку суспільства, озвучує головне: ідею («ідеальне суспільство», «безпечне життя», «справедливий суспільний лад»). Проте, на думку авторки, безпека, на відміну від інших понять, фактично є відправною точкою розвитку суспільства. І першим підтвердженням цієї точки зору є

ідея суспільного договору утворення держави, яку підтримують більшість дослідників як сучасності, так і давнини, де прагнення убезпечити себе змусило людей до об'єднання та обмеження своєї свободи правами й обов'язками.

Питанням узагальнення розуміння безпеки в цілому та безпеки як соціально-філософського поняття в наукових колах ми завдячуємо дослідженням класиків історії політичної думки, серед яких не можна не назвати Платона, Аристотеля, Н.Макиавеллі, Т.Гоббса, Б.Спінозу, Ж.-Ж.Руссо, І.Канта, Г.Гегеля та ін. мислителів, які розглядали безпеку як стан спокою, стабільності, що характеризується відсутністю моральних та фізичних загроз (небезпек), і забезпечується законом, правом, розробляти концепції національної безпеки тощо. Також розробляли тему безпеки в різних аспектах вчені філософи та соціологи XIX-XX століття, які в своїх роботах показали соціально-психологічну значущість, багатогранність та цінність безпеки як поняття. Це і М. Вебер, П. Сорокін, А. Маслоу [1], А.Бергсон та багато інших. Також вивченню безпеки, відмінної від військової, в останні роки приділяється багато праць як у світі, так і в Україні. Так, серед сучасних українських дослідників варто згадати В.Ліпкана [10], В.В.Горлинського [6], О.А.Удалих [17], В.Пивовара, С.Драчука [7], М.Г.Тура [16] та інших.

Таким чином, як бачимо багатівікове дослідження загальних ідей ролі безпеки та актуалізація цього питання в XXI столітті дає, на думку авторки, змогу більш ґрунтовно дослідити та пояснити трансформацію поняття «безпека», як одного з ключових факторів розвитку держави.

Мета дослідження. Зважаючи на викладене, можемо сформулювати, що основною метою стат-

ті є з'ясування трансформації політично-філософського наповнення поняття «безпека». В даній статті базовим є історичний метод, а також застосовано синтетичний та аналітичний методи. Практичне значення дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати процес перетворення «безпеки» як суто військового поняття до «безпеки», як фактора, що впливає на стан розвитку національної держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Усвідомлення трансформації поняття безпека неможливе без чіткого знання терміну «безпека». Більшість термінів, що знаходимо у працях філософів, політологів та соціологів, подібні за змістом. Тому авторкою вибрано та далі наведено ті, що є найбільш влучними. Так, політологічний словник пропонує нам таке визначення безпеки: «Безпека – діяльність людей, суспільства, держави, світового співтовариства народів щодо виявлення (вивчення), запобігання, послаблення, усунення (ліквідації) і відвернення загрози, здатної загубити їх, позбавити матеріальних і духовних цінностей, завдати невідшкодованих збитків, заблокувати шляхи для прогресивного розвитку» [14, с. 47]. На відміну від зазначеного, серед філософського тлумачення безпеки, найбільш влучним, серед багатьох існуючих, авторка роботи вважає наступне: «Безпека – стан суспільних відносин, за яких особистість, соціальна група, суспільство, народ, держава може самостійно, суверенно здійснювати стратегії міжнародної поведінки, духовного, соціально-економічного і політичного розвитку» [4].

Важливим також є термін «політичної безпеки» – це один з найголовніших різновидів безпеки, що використовує політичні засоби для економічного та соціального балансу (або його відсутності) державного устрою. Відрізняється від інших різновидів тим, що в нього немає сталого носія [12].

Оскільки для розуміння ролі безпеки в історико-філософському процесі для нас, як дослідників ціннісного складу поняття безпека, важливим стає проблемний аспект: процес розвитку людства.

Формування ідеї безпеки, її забезпечення та еволюція відбуваються протягом усього розвитку суспільства, а В.В. Горлинський вважає – і протягом існування людства [6, с. 12]. Фактично, як підтвердження цієї точки зору можна застосувати і теорему ієрархії потреб А. Маслоу, де задоволення потреб безпеки – є другою складовою I рівня потреб (після фізіологічних). Потреби безпеки пов'язані з прагненням і бажанням людей досягти стабільного й безпечного способу життя. Вони включають потреби в захисті від фізіологічних і психологічних небезпек з боку навколишнього світу й впевненість у тому, що фізіологічні та інші пріоритетні потреби людини задовольнятимуться належною мірою і в майбутньому [1].

Загальні усвідомлення безпеки набуває осмислення на етапі формування народностей. Тут відбувається її умовний поділ на військово-політичну (як більш суттєвішу) і соціально-економічну (фактично – похідної, залежної від попередньої). У своїй монографії В.В. Горлинський, досліджуючи поняття безпеки в стародавньому Китаї, зазначає,

що вагомий внесок у розвиток проблеми військової безпеки було зроблено мислителем Сунь-Цзи («Трактати про воєнне мистецтво») (див.: [6., с. 14]). Важливою ознакою Сходу є те, що підґрунтям для безпеки держави в цілому був етичний, моральний (конфуціанство) та духовний (буддизм) чинники як у відносинах «государя» до народу, так і народу до «государя».

Фактично більш теоретично-осмисленими підходи до розуміння безпеки були висловлені філософами Стародавньої Греції. У концепції побудови ідеальної держави Платона («Держава», «Політика», «Закони») основу склали саме безпека та стабільність, що вважалися мислителем найбільшою соціальною цінністю. Платон розглядав безпеку в побутово-прикладному значенні, як відсутність для людини загрози (небезпеки), потенційного або реального зла через категорії порядку й безладдя. Також Платон обґрунтовує важливу ідею, що гарантує політичну безпеку держави – моральність політики, що базувалася на моральному праві, яке ототожнювалося зі справедливістю. Порядок в державі будується на справедливих законах і абсолютним виконанням їх громадянами (вільними жителями). Іншою основою для безпеки в державі, а саме право – вважав учень Платона – Аристотель. У філософсько-політичному трактаті «Політика» знаходимо судження на підтвердження того, що стабільність та безпека суспільства будуються на ідеї ідеальної правової держави – олігархії. Дещо відрізняється розуміння безпеки в добу еллінізму. Так, за філософським розумінням Епікура важливішою є духовна безпека особистості, або, як вважають Горлач М.І., Кремень В.Г., – індивідуалістична: «Навіть дружба цінується більше не заради неї самої, а заради безпеки, що приносить, і заради безтурботності душі». [5] В подальшому незначний певний вплив на формування ідей безпеки мали ідеї стоїків і кініків, оскільки ідеї відстороненості від соціальної дійсності, пропагована ними, а також звільнення людини від страху й хвилювань життя не могли вкоренитися в добу коли: «внутрішньо розірване суспільство «зрівноважує» соціальну несвободу асоціальною свободою» [5].

Таким чином, можна узагальнити основні аспекти розуміння безпеки в античний період. Фактично безпека ідентифікується в цей період, як суспільне благо і основна умова соціальної стабільності держави. Тут же варто відмітити, що відносна (в сучасному розумінні) соціальна справедливість (мається на увазі легалізація і філософське обґрунтування рабовласництва) серед пануючих верств населення, моральна політика та захищеність держави від зовнішніх воєнних загроз – доповнюються розумінням безпеки, як соціального феномена. На завершення, в добу еллінізму філософи намагалися пояснити не лише, що таке безпека, а й що необхідно зробити для її досягнення.

У добу Середньовіччя, зважаючи на суттєвий вплив теології, релігійної філософії, розуміння поняття безпеки інтерпретується дещо по-іншому. Аврелій Августин і Фома Аквінський проводять паралель між безпекою і тому безконфліктним розвитком суспільства та додержанням духовних і мо-

ральних основ [6, с. 18]. На думку авторки статті, з погляду сучасних знань – бачимо, що таке сприйняття не було новим, адже те ж конфуціанство вказувало на пряму залежність стабільності, безпеки та моральності суспільства від виконання Божих законів. Саме виконання законів, що встановлені Богом, є головною умовою стабільності й безпеки суспільства, оскільки світ залежний від Бога, і лише Бог є гарантом рятунку світу людей («Про град божий»). Сучасні науковці вважають, що Августин Блаженний – засновник екзистенціальної безпеки, адже в основу своїх вчень він заклав ідею філософських роздумів про долю людства, місце людей в боротьбі божого і земного царств, а також був першим, хто озвучив право церкви на примушення та покарання, заради духовної безпеки суспільства, як умови його сталості (див.: [18., с. 50-51]). Фома Аквінський в своїх працях, апелюючи до того, що не можна сліпо вірити, що важливим є розум людини, акцентує увагу на роль держави для досягнення суспільного блага та необхідні дії можновладців для збереження миру. «Закон є певна постановка розуму, обнародована тим, хто повинен піклуватися про суспільство» [11, с. 227].

Таким чином, як бачимо, в добу Середньовіччя акценти на розуміння поняття дещо змістилися, і важливим стало вивчення духовної безпеки суспільства, як умови його сталості. Проте протягом цих двох періодів в історії людства об'єктом безпеки залишається людина, як основа соціальної спільності, а інтерпретуються лише форми усвідомлення: мораль, право, духовність.

Епоха Відродження, в аспекті розуміння поняття безпека, відрізняється від попереднього періоду відходом від теологічних аспектів і стає більш орієнтованою на людину і, на думку авторки, є більш соціальним. А оскільки в історії філософії цей період характеризується антропоцентризмом [5 с. 18-19], тому і в плані безпеки особлива увага приділяється індивідуальній безпеці, а загальнодержавна, політична безпека залежить від поведінки та безпеки її громадян. Більше соціальної забарвленості надають безпеці утопісти доби Відродження: Т.Мор («Утопія») і Т.Кампанелла («Місто сонця»), пояснюючи її через поняття соціальної справедливості. Так, Т.Кампанелла вважав, що справедливе суспільство базується на праці, що є найважливішою справою. Мета цього суспільства – земне щастя «солярійців» на основі рівності, добробуту і культури [3., с. 39-40]

Вже в наступний період – Новий час, саме ці ознаки осмислюються і поглиблюються, змістившись дещо ближче до державного управління, оскільки тут на передові позиції виходить політичне, національне усвідомлення важливості безпеки, що особливо підкреслюються історичним розвитком подій в країнах сучасної Європи.

Витоки чинників політичної безпеки держави виявляються у роботах мислителів Жана Бодена, який сформулював і обґрунтував поняття суверенітету – як суттєвої ознаки усталеності держави, в основі держави, як правового управління є чинник політичної безпеки, та Френсіса Бекона, який показав у своїх дослідженнях правові та етичні

джерела загроз суспільству, де в основі всього – є чинник справедливості. Несправедливість є небезпекою для громадян і суспільства. Гуго Гроцій досліджував розуміння природного права людини, підґрунтям якого є розум. Як висновок – для суспільної і особистої безпеки необхідне загальне порозуміння і суспільна злагода, а гарантом світової безпеки є принципи міжнародного права, дотримання міжнародних договорів, забори несправедливих воєн, міжконфесійного порозуміння як основи громадянського миру і безпеки [6., с. 18-21].

На думку іншого мислителя цього часу Нікколо Макіавеллі, зміцнення держави повинно стати метою і сенсом життя кожного громадянина, а особливо государя, тому що міцна держава є запорукою безпеки громадян. «І навіть нехай государі не бояться накликати на себе звинувачення в тих пороках, без яких важко втриматися при владі, бо, вдумайтеся, ми знайдемо чимало такого, що на перший погляд здається чеснотою, а насправді згубно для государя і навпаки: виглядає як порок, а на ділі доставляє государю благополуччя і безпеку» [13, ст. 128]. Також мислитель вважав, що основною небезпекою соціальної стабільності є майнова нерівність. Тому держава, за допомогою законів, має регулювати та виховувати громадян. [див. дит. 2, с.37]. Фактичну відсутність безпеки у світі як природного стану людини пояснював Т.Гобс, оскільки в світі постійно відбуваються війни всіх проти всіх, що унеможлиблює здоров'я держави. Люди, на думку Т.Гобса, живуть не в суспільстві, а в постійному страху, самотності. Страх смерті, бажання речей, розкішного життя, безпеки і змусили людей укласти суспільний договір: необхідні сильна суспільна влада, чітке законодавство, що гарантуватимуть їх права та захищатимуть від зовнішніх загроз [див: 8, с. 158-177]. «Ось чому, незважаючи на наявність природних законів (яким кожна людина слідує, коли він бажає їм слідувати, коли він може робити це без усякої небезпеки для себе), кожен буде і може цілком законно застосовувати свою фізичну силу і спритність, щоб убезпечити себе від усіх інших людей, якщо немає встановленої влади або влади достатньо сильною, щоб забезпечити нам безпеку» [13, с. 136]. Як можемо проаналізувати – це є переломним моментом усвідомлення ролі безпеки в процесі формування держави. В.Горлінський вважає Т.Гобса «першим, хто з системних позицій проаналізував проблеми правового забезпечення безпеки та живання людини, суспільства і держави як загальнолюдської цінності. Мислитель розглядав екзистенціальний чинник безпеки – страх, як генетичну умову її виникнення» та підкреслював його важливу роль у розумінні суспільного миру і соціальної безпеки [6, с. 21-22]. Фактично Т.Гобс був першим, хто звернув увагу на ще один аспект безпеки, а саме – безпечну працю. Проте, на думку авторки статті, можна сказати, що взаємозалежний вплив тут мав процес розвитку мануфактур у світі.

Аспекти безпеки суспільства розглядав Жан-Жак Руссо, який слідом за Аристотелем бачив загрозу соціальної стабільності у соціальній нерівності, підґрунтям якої була приватна власність. Тому

турбота про самозбереження і є найбільш важлива мета держави в інтересах безпеки суспільства, держава повинна її регулювати, або обмежувати [6, с.23]. Аналізуючи процес трансформації поняття безпеки, не можна не брати до уваги розвиток німецької класичної філософії, де ідеї безпеки та суспільних відносин розглядаються як цінність суспільства. Іммануїл Кант у своїх працях створював концепції формування суспільних відносин, забезпечення миру, формування стабільної держави та її безпеки. Вчений підтримує ідею формування держави на основі суспільного договору. Він вважає, що мета міцної та стабільної держави – забезпечення рівності, безпеки та справедливості для громадян, оскільки лише за таких умов люди, аналізуючи досвід, зможуть пізнати самих себе. Свобода слова, усвідомлення прав особистості, безпека – повною мірою реалізовані лише у «загальному правовому громадянському суспільстві», де кожна особа – абсолютна цінність. Також усі громадяни мають дотримуватися «категоричного морального імперативу», тобто поводитися так, щоб максима суспільної поведінки була апріорі принципом узагальненого законодавства [18, с. 88-91]. Більш соціологічно-екномічною ніж політичною, на думку авторки статті, є його точка зору, що вічного миру можна досягти, якщо це буде не вигідно економічно, культурно (духовно) всім державам. Для досягнення світової суспільної згоди необхідно, щоб усі держави були «правовими»: «Держава (Civitas) – це об'єднання безлічі людей, підпорядкованих – правовим законам. Оскільки ці закони необхідні як апріорні закони, тобто як закони, самі собою впливають з понять зовнішнього права, ... держава, така, яка вона повинна бути відповідно до чистих принципів права, причому ідея ця служить дорожказною ниткою (нормативною) для будь-якого дійсного об'єднання в спільність» [9, с. 354 - 356].

Деякі інші погляди на місце та роль безпеки знаходимо у соціально-політичних поглядах Йоганна Фіхте, який продовжував у багатьох аспектах розвивати ідею суспільного договору Ж.-Ж. Руссо. Вчений вважав, що додатковою умовою «суспільного договору» є гарантії саме «соціальної безпеки» (а не лише «безпеки від зовнішніх загроз»). Підставою для будь-якого державного устрою Фіхте проголошує договір, спрямований на забезпечення свободи кожного громадянина, за допомогою справедливих, загальнообов'язкових законів. Принципом побудови справедливих відносин у державі Фіхте вважає суверенітет народу – «народ дійсно і по праву є вища влада». Серед ціннісних основ суспільної згоди, першою мислитель вважає людське життя. Проте деяко суперечливою попередній, є наступна теза, яку можна виділити, вивчаючи творчість Й.Фіхте, а саме те, що вчений визнає правомірність війни, заради становлення справедливих законів та створення ефективної системи їх дотримання в державі, для уникнення свавілля [6, с. 24-25].

«Якщо змішувати державу з громадянським суспільством і думати про її призначення в забезпеченні та захисті власності й особистої свободи, то інтерес одиничних людей, як таких, виявля-

ється останньою метою, для якої вони з'єднані, а з цього випливає також, що в залежності від свого бажання можна бути або і не бути членом держави» [13., с. 450]. Саме такою цитатою з твору «Філософія права» Г.В.Ф.Гегеля, в межах нашої теми дослідження, авторка статті вважає за доцільне показати дещо нове розуміння ролі безпеки в світі на початок XIX століття. З одного боку, даною цитатою бачимо тенденцію до зменшення ролі індивідуалістичної безпеки в світі, а з іншого, знаючи, що основною ідеєю Гегеля є «абсолютний дух», людство – то можемо зробити інші висновки: що не держава формує, «робить» людину моральною, справедливою, а індивід є моральним, справедливим, наскільки він відчуває себе громадянином держави. Тобто, авторці роботи здається, що тут можна переформулювати постулат: «Люди творці своєї долі» – в дещо більш соціально-актуальніший – «громадяни – творці своєї держави». Горлинський В.В., аналізуючи творчість Гегеля, зазначає, що держава – це вища соціальна цінність, яка представляє максимально можливу свободу індивіду, сім'ї і громадянському суспільству «якщо держава міцна й не знаходиться у стані смертельно небезпечної війни з іншими державами», позначає Гегель. Безпеку окремої людини може гарантувати лише держава, а об'єднуючим фактором виступає економіка, тобто матеріальне благополуччя індивідів у державі. В той же час, у публічності, свободі слова Гегель вбачав безпечний спосіб усунення народного незадоволення і забезпечення стабільності суспільства. Також вчений вважає, що «Гегель був одним з перших, хто розглядав проблему сталості громадянського суспільства крізь призму його розвитку й загального зв'язку, тим самим заклав методологічне підґрунтя у становлення ідеї сталого людського розвитку» [6, с. 25-26], з чим, на думку авторки реферату, варто погодитись.

Значний поштовх на розвиток поняття безпеки та його ролі в процесі розвитку суспільства відіграли погляди соціальних утопістів початку XIX століття таких як К. Сен-Сімона, Ш.Фур'є, Р.Оуена. Так, суть напряму соціальних утопістів можна охарактеризувати тезою, що мета благополучного світового розвитку є прагнення до поступового створення всесвітньої асоціації народів світу на засадах миру і співдружності; перетворення політики на позитивну науку про виробництво, а держави – із засобу управління людьми в засіб організації виробництва і управління речами [3, с.47-49]. Також варто відмітити, що один із головних недоліків ідей соціального утопізму, їх теоретичність, в наступний період «виправив» марксизм, економічно обґрунтувавши матеріалістичне розуміння історії розвитку людства, безпеки, стабільності власності тощо.

Суттєво відрізняються від вищезазначеного погляди Е.Дюркгейма, М.Вебера. Так, соціолог Еміль Дюркгейм вважав найвищою формою соціального порядку, який гарантує безпеку в державі, – «порядок моральний». [6, с. 38] Ціннісні основи умов розвитку суспільства, серед яких почуття безпеки є одним з найважливіших, розробляли представники напряму структурно-функціонального аналізу

Т.Парсонс, П.Сорокін, Р.Дарендорф та інші. Так, Парсонс вважає, що поняття соціального порядку пояснюється стабільністю, яку, в свою чергу, можна забезпечити лише якщо є відчуття безпеки в державі, культурного та духовного розвитку. П.Сорокін у своїх працях доводив, що історичний процес визначається флуктуаціями типів культури, які можуть породжувати кризи, війни і революції. «На землі зникли мир, безпека та впевненість, ... величезний вихор наклав собою все людство, ... криза торкається одночасно всієї західної культури і суспільства, всіх її головних інститутів... Ця криза полягає в розкладанні основоположних форм західної культури і суспільства останніх чотирьох століть» [Див.дит.: 15, с. 428-429].

Розглядаючи процес розвитку поняття безпеки, не можна не згадати представників філософської школи життя, а особливо О. Шпенглера, який вважав ХХ століття – це час гибелі, вимирання західної культури. Причиною цього він вважав технічний прогрес. О.Шпенглера вважають одним з перших мислителів, який побачив суспільну небезпеку і загрозу культурі в неконтрольованому розвитку техніки. Він зазначав, що психологічне почуття страху смерті змушує людину до дії, пізнання світу. [19]

К. Ясперс вважав комунікацію важливою формою розв'язання проблеми екзистенціальної безпеки, оскільки вона повинна менше займатися політиканством і постійно нагадувати людям про загрозу їх життю військової, політичної, екологічної небезпеки. У людини має бути сформульовано також екологічна свідомість, що автоматично буде реагувати на будь-які порушення екологічної рівноваги. Людина постійно буде враховувати необхідність захисту навколишнього природного середовища [15, с.186-187]. Досить детально К.Ясперс досліджує питання екологічної безпеки. І, таким чином, як бачимо, наше поняття дедалі сильніше проникає у всі сфери життєдіяльності суспільства. В цілому, в своїх працях Ясперс пропагує ідеї гу-

манізму і соціального хвилювання, оскільки аналізуючи світові події середини ХХ століття, переймається як політичними – загроза тоталітаризму, військовими – винищувальні війни, екологічними – гонка озброєнь, ядерна зброя, філософськими – шляхи світового розвитку та наслідки діяльності людства. І при детальному аналізі бачимо, що в основі лежить все те ж поняття, відчуття безпеки кожним індивідом як окремо, так і в соціумі в цілому.

Висновки. Отже, проаналізувавши все вищезазначене, можемо сказати, що питання безпеки суспільства та проблеми сталого людського розвитку взаємопов'язані. Основні оцінки та основні атрибути сталого розвитку визначаються загальною безпекою суспільства. Бачимо, що соціально-політичні засади розуміння безпеки як соціального феномена закладалися протягом розвитку всієї філософсько-політичної думки. Проаналізувавши основні тенденції до трактування ролі безпеки у державі в поглядах мислителів Античності, Середньовіччя Відродження та Нового часу, можемо сказати, що на початкових етапах свого становлення поняття безпека досліджувалось, в основному, з позиції військових загроз, як складова міжнародних відносин, поступово поняття безпеки проникає в різні сфери життєдіяльності суспільства: працю, культуру, психологію. Проте особливої значущості в соціальній філософії надається поняттю безпека у 19-21 століттях. Історичні події в світі, сплеск соціально-філософських ідей на роль безпеки в процесі становлення людського розвитку. Також, зважаючи на все вищезазначене, можемо сказати, що поняття безпеки пронизує фактично різні сфери науки та життєдіяльності суспільства: політику, філософію, психологію, культуру, працю і т.д. В статті знаходимо ґрунтовні підтвердження точки зору про те, що безпека, як соціально-політичне поняття, є ключовим фактором розвитку суспільства. І на думку авторки навіть є не лише ключовим, але й певною мірою стимулюючим.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Abraham H. Maslow. *Motivation and Personality* (2nd ed.). N. Y.: Harper & Row, 1970; СПб.: Евразия, 1999. Терминологическая правка В. Данченко. К.: PSYLIB, 2004 – Режим доступу: - <http://psylib.ukrweb.net/books/masla01/index.htm> - Дата доступу: 01.10.2012.
2. Адорно Теодор В. *Проблемы философии морали* / [Пер. с нем. М.Л.Хорькова] — М.: Республика, 2000. — 238 с.
3. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. *Сучасна соціальна філософія: курс лекцій* / В.П. Андрущенко М.І., Михальченко. - Вид. 2-ге, вип. і доп. - К.: Генеза, 1996.-368 с.
4. Бабосов Е.М. БЕЗОПАСНОСТЬ слова /понятия: - Режим доступу: - <http://slovari-online.ru/word.htm> - Дата доступу: 20.10.2012.
5. Горлач М.І., Кремень В.Г., Рибалка В.К. *Філософія – Консум.*, 2000, 671с. - Режим доступу: - http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/books/_book-772.htm - Дата доступу: 28.10.2012.
6. Горлинський В.В. *Філософія безпеки і сталого людського розвитку: ціннісний вимір. Монографія.* – К.: Вид. Паранан, 2011. – 378 с.
7. Драчук С. «Філософські проблеми безпеки, як методологічна основа забезпечення безпеки фондового ринку» // *Правова інформатика*, №14(2)/ 2007 - Режим доступу: - http://www.bod.kiev.ua/jurnal/14_11.htm - Дата доступу: 20.10.2012.
8. Дяченко М.В. *Західноєвропейська філософія* / М.В. Дяченко // *Філософія: підручник* / [за ред. М.І.Горлача, В.Г.Кременя, В.К.Рибалка]. - Харків: Консум, 2001.-672 с.
9. Кант И. *Критика практического разума.* СПб., Наука. 1995. 528 с.
10. Ліпкан В. *Національна безпека України.* – К.: Кондор, 2088 – 552с.
11. Мануйлов С.М. *Соціальна філософія: Підручник для вищ. шк.* – Х.: Прапор, 2007, - 688 с.
12. Пастернак-Таранушенко Г. *Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення. Підручник для державних службовців, науковців, студентів і аспірантів вищих навчальних закладів економічного профілю* / За ред. професора Богдана Кравченка. - К.: «Кондор», 2002. - 302 с. – Режим доступу: - <http://econbez.narod.ru/1security/1books/6.htm> - Дата доступу: 28.10.2012.
13. *Політологія: хрестоматія* / Сост. проф. М.А. Василик, доц. П50 М.С. Вершинин. — М.: Гардарики, 2000. — 843 с.
14. *Політологічний енциклопедичний словник* / Упорядник В.П.Горбатенко; За ред.. Ю.С. Шемшученка, В.Д.Бабкіна,

- В.П.Горбатенка. – 2-е вид, доп., перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
15. Социальная философия. Учебник. - Под редакцией И.А. Гобозова. - М.: Издатель Савин С.А., 2003. - 528 с.
16. Тур М.Г. Феномен безпеки: соціально-філософський аналіз // Міжвузівська науково-практична конференція «Філософські та соціально-гуманітарні аспекти техногенної безпеки». Черкаси, 2009. – ст. 4-7
17. Удалих О.А. «Социальная безопасность как составляющая национальной безопасности Украины»// Управління розвитком – Х., 2007, № 8
18. Філософія. Навчальний посібник/ І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко, І.В.Бойченко, В.П.Розумний та ін.; за ред. І.Ф.Надольного. – К.: Вікар. 1997. – 584 с.
19. Шпенглер О. Современный кризис европейской культуры – Режим доступа: - <http://www.countries.ru/library/culturologists/shpengler.htm> - Дата доступа: 20. 10.2012.